

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 43

1 november 1983

No. 11

Adres van de Redactie:

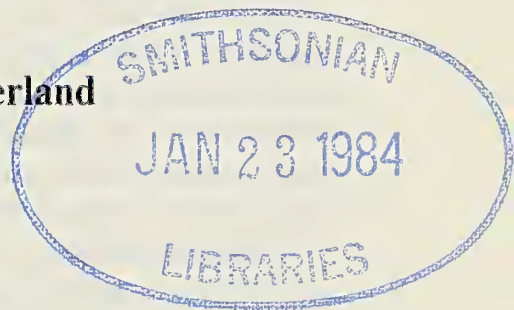
B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

R. VIS, Recente dagvlinderwaarnemingen in Nederland (Lepidoptera: Rhopalocera): 161; S. A. ULENBERG, H. C. BURGER, L. J. W. de GOFFAU & G. van ROSSEM, Bijzondere aantastingen door insekten in 1982: 164; R. de JONG & J. KIELLAND, A new *Metisella* species from the montane forests of Southern Tanzania (Lepidoptera: HesperIIDae): 169; GEORGINA BRYAN, *Achrysocharoides* species in the Netherlands (Hymenoptera: Eulophidae): 172; KORTE MEDEDELINGEN: R. L. VEENENDAAL, *Passaloecus clypealis* in Nederland: 168; LITERATUUR: 176.

Recente dagvlinderwaarnemingen in Nederland (Lepidoptera: Rhopalocera)

door

R. VIS

ABSTRACT. — Recent observations of butterflies in the Netherlands (Lepidoptera: Rhopalocera). Data, worth mentioning from the point of view of faunistic importance, distribution, decline or increase of a number of interesting butterflies are presented.

Hieronder volgen enige recente dagvlinderwaarnemingen in Nederland die uit een oogpunt van faunistiek, verspreiding, achteruitgang of toename van de soort vermeldenswaard zijn. De gegevens zijn gebaseerd op eigen collectiemateriaal en op persoonlijke waarnemingen in het veld.

Carterocephalus palaemon (Pallas). — Vanaf 1958 ken ik de vlinder van de Kampina (Oisterwijk), waar hij langs wegbermen en op schraallanden langs de Beerze in mei een gewone verschijning was. Door bemesting wijzigde zich de vegetatie van de weites, terwijl ook de bermen in kwaliteit achteruit gingen. *C. palaemon* is sterk achteruit gegaan ter plaatse, doch gelukkig niet geheel verdwenen. In 1979 werd de soort in bescheiden aantal aangetroffen langs de zandpaden op de hei, waar ze vooral op ingedroogde modderplekken zat. In 1980, 1981 en 1983 konden telkens een tiental exemplaren worden waargenomen. Op 6.VI.1981 vond ik *palaemon* te Udenhout in aantal in een vochtig loofbos op open, zonbeschenen plekken.

Thymelicus acteon (Rottemburg). — In juli 1976 op de vliegplaats bij Cadier (L.) een kleine populatie. De soort komt in Nederland uitsluitend voor in het Krijtdistrict en is daar nu zeldzaam. De aanwezigheid van voldoende onbemeste kalkgraslandhellingen is voorwaarde voor *acteon* om zich bij ons te kunnen handhaven.

Hesperia comma (Linnaeus). — Regelmatig, doch steeds in een enkel exemplaar aangetroffen bij Terlet, voor het laatst op 30.VIII.1979.

Pyrgus malvae (Linnaeus). — Ook deze soort is overal sterk achteruit gegaan tengevolge van het verdwijnen van het geschikte biotoop. Op 17.V.1981 bij Zegveld een exemplaar in de wegberm.

Papilio machaon Linnaeus. — Een overvliegend exemplaar in juli 1976 bij Gronsveld.

Colias hyale (Linnaeus). — Op 29.VII.1976 één exemplaar bij Gronsveld.

Anthocharis cardamines (Linnaeus). — Behalve op de bekende vliegplaatsen ook in 1980 en 1981 gevonden in het Lingebos bij Spijk (nabij Gorinchem).

Callophrys rubi (Linnaeus). — In 1979 en 1980 in klein aantal op de Kampina. Tijdens een inventarisatie van de vlinderfauna (Vestergaard, van der Made, Vis, 1962) in de jaren 1958 t/m 1960 van dit natuurmonument bleek *rubi* opvallend weinig voor te komen (slechts drie exemplaren op 16.V.1959). Daarmede vergeleken is de soort nu iets toegenomen. Op 23.V.1983 bleek de vlinder zelfs in flink aantal aanwezig. Op de bloemschermen van *Sorbus aucuparia* L. (Lijsterbes) telde ik tenminste 20 exemplaren op één boom. Zeer opmerkelijk was een concentratie van 75 tot 100 (!) groentjes op en tussen de naalden van een kleine *Pinus sylvestris* L. (Grove den) midden op de hei. Bij nadere beschouwing bleken de lange naalden van de den volledig onder de bladluis te zitten. *C. rubi* was afgekomen op het kleverige substraat (honingdauw) dat door bladluizen wordt afgescheiden. Waargenomen kon worden hoe vlinders met de roltong deze delicatessie beroerden.

Satyrium w-album (Knoch). — Op 19.VII.1976 een wijfje bij Vijlen en op 22 juli van dat jaar een tweede wijfje te Gronsveld. Beide dieren waren aan het eind van hun vliegtijd en afgevlogen. Nu op twee uiteenliggende plaatsen wijfjes zijn waargenomen is de soort in Zuid-Limburg mogelijk nog inheems.

Heodes tityrus (Poda). — Een vlinder die de afgelopen 20 jaar plaatselijk ook sterk is achteruit gegaan, waarschijnlijk door bemestingsinvloeden. In Noord-Brabant heb ik de laatste jaren geen bruine vuurvlinders meer gezien. Op de Kampina kwam de soort in 1959 en 1960 wel regelmatig voor. Bij Terlet wordt *tityrus* nog regelmatig gezien. Op 30.VIII.1979 stelde ik daar verse dieren van de derde generatie vast, zowel mannetjes als wijfjes. Op 30.VIII.1980 slechts één mannetje, hetgeen te wijten was aan de weersomstandigheden op die dag.

Celastrina argiolus (Linnaeus). — Een van de soorten die zich goed heeft weten aan te passen binnen verstedelijkte gebieden, waar ook enig groen (tuinen, parkjes) aanwezig is. Daardoor heeft *argiolus* ook in kleigebieden via de verstedelijking zijn areaal kunnen uitbreiden. De vlinder tref ik elk jaar in twee generaties te Hendrik Ido Ambacht.

Ladoga camilla (Linnaeus). — Op 2.VIII.1980 vloog *camilla* in aantal in het eerder genoemde bos bij Udenhout. In 1978 zag ik de vlinder in het landgoed Valkenburg bij Ulvenhout. In de geschikte biotopen — vochtig, licht loofbos met beschutte open plekken en een rijke kamperfoelie-opslag — is de soort nog wel te vinden.

Apatura iris (Linnaeus). — Op 19.VII.1976 een sterk afgevlogen wijfje te Vijlen. De laatste jaren wordt *iris* incidenteel weer waargenomen, zoals blijkt uit de notities (Lempke 1980, 1981, en Poppe, 1981).

Aglais urticae (Linnaeus). — Op 23.VIII.1975 ving ik in het Amstelpark te Amsterdam een prachtig vers exemplaar van de bekende doch zeldzame vorm *ichnusioides* de Selys. Op de achtervleugels (sterk verdonkerd) is de submarginale band sterk gereduceerd. Van de blauwe manen zijn er zes aanwezig.

Polygonia c-album (Linnaeus). — In het Mastbos bij Breda schijnt de vlinder zeldzaam voor te komen. Slechts één exemplaar zag ik daar op 5.IX.1973. In Limburg is hij nog elk jaar te vinden. Te Cadier was *c-album* in juli 1976 niet zeldzaam. In het westen blijft de vlinder steeds schaars. Tijdens de fraaie dagen van begin september 1982 vloog een *c-album* in mijn tuin te Hendrik Ido Ambacht.

Araschnia levana (Linnaeus). — Met deze soort gaat het de laatste jaren erg goed. Ook in het Fluviatiele district kan het landkaartje zich handhaven. Vanaf 1980 volg ik de ontwikkelingen van een kleine populatie in het Lingebos bij Spijk en tot op heden floreert de soort daar uitstekend. Dat het hier om een aangelegd recreatiebos gaat, doet blijkbaar niet terzake. Ook van de Biesbos zijn voldoende waarnemingen bekend — zowel de voorjaarsgeneratie *levana* als de donkere zomervorm *prorsa* — om te veronderstellen, dat het dier zich daar kan handhaven. Volgens Boot is *levana* in Zeeland nog steeds zeldzaam. Hoe de vlinder zich bij ons verder

zal ontwikkelen, blijft de vraag. Oecologische factoren zullen daarbij ongetwijfeld een grote rol spelen.

Issoria lathonia (Linnaeus). — Tot halverwege de jaren zestig was de Duinparelmoervlinder in de Voornse duinen inheems en algemeen. De vlinder kwam voornamelijk voor in het duindoorn-ligusterstruweel en in het droge, open middenduingebied met stuifplekken. Mogelijk ten gevolge van waterstaatkundige ingrepen, waardoor ook de kustlijn veranderde, hebben zich wijzigingen voorgedaan in de vegetatie. De differentiatie nam af door verruiging van fijn geschakeerde vegetatie-elementen. Voor *lathonia* blijktbaar net te veel om zich daar nog thuis te voelen. Na 1965 is de soort er niet meer waargenomen. In de Noordhollandse duinen is hij echter nog steeds inheems en soms in flinke aantallen te vinden.

Het verdwijnen van de soort op Voorne lijkt dus verband te houden met biotoopverandering en de daaruit voortvloeiende gewijzigde (micro)klimatologische omstandigheden. Niettemin schijnt *lathonia* in 1981 weer op Voorne te zijn waargenomen (Lempke, 1983).

Fabriciana adippe (Denis & Schiffermüller). — In de ons omringende landen inheems, ook zelfs in Zuid-Engeland. In Nederland zeker niet, wordt slechts zo nu en dan waargenomen, tot in Groningen en Friesland toe. Lang geleden schijnt *adippe* bij ons tijdelijk lokaal inheems te zijn geweest. Dat de vlinder nu geen vast bestanddeel is van de fauna, is wellicht eerder te wijten aan klimaatsfactoren dan aan de kwaliteit van het milieu. In zuidelijke gebieden kan men de soort zelfs op ruderaire terreinen aantreffen. Een gaaf mannetje kon op 12.VII.1976 bij Cadier worden verzameld.

Argynnis paphia (Linnaeus). — Naar het zich laat aanzien, zullen onze en volgende generaties lepidopterologen nooit in Nederland het schouwspel mogen beleven zoals wijlen Klokman uit de Achterhoek beschreef omstreeks 1920: „soms zaten 40 à 50 exemplaren (*paphia*, schr.) op één bloeiende braam of distel”. De Keizermantel is zonder twijfel een van de zeldzame dagvlinders, waarvan nauwelijks recente opgaven bekend zijn. In de mooie zomer van 1976 zag ik een beschadigd wijfje bij Gronsveld (18.VII) en een dag later bij Vijlen een fraai mannetje.

Pyronia tithonus (Linnaeus). — Volgens Lempke (1957) is *tithonus* een vrij algemeen voorkomende soort langs dijken en wegen van o.a. de Zuidhollandse eilanden. In mijn woongebied komt de vlinder niet of nauwelijks voor. Op 30.VII.1975 een mannetje in mijn tuin. In de duinen van Voorne is de soort zeer algemeen.

LITERATUUR

- Lempke, B. J., 1957. Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera, suppl. 4-5. — *Tijdschr. Ent.* 99: 155-216, 100: 428-487.
- , 1980. *Apatura iris* (Linnaeus) in Gelderland (Lep., Nymphalidae). — *Ent. Ber., Amst.* 40: 13.
- , 1981. *Apatura iris* (Linnaeus) in de Achterhoek (Lep., Nymphalidae). — *Ent. Ber., Amst.* 41: 94.
- , 1983. Interessante waarnemingen en vangsten van Lepidoptera in 1981. — *Ent. Ber., Amst.* 43: 49-56.
- Poppe, W. 1981. *Apatura iris* (Linnaeus) in de Achterhoek (Lep., Nymphalidae). — *Ent. Ber., Amst.* 41: 53.
- Vestergaard, D. A., J. G. van der Made & R. Vis, 1962. *Bijdrage tot de kennis van de vlinderfauna van het natuurmonument Kampina en omstreken*: 1-15, Rapport Rijks Instituut voor Natuurbeheer.